

De impact van het Fairtrade keurmerk

Een eigenzinnig model bestaat 25 jaar

Een 25 jarig jubileum leent zich bij uitstek voor het opmaken van de balans. Wat bracht Fairtrade terecht van haar missie? Fairtrade bestaat om de zwakste deelnemers in handelsketens, kleine boeren voorop, te helpen hun armoede te lijf te gaan, hun positie te versterken en meer controle te krijgen over hun eigen leven. Eerlijke handelsvoorwaarden moeten daarvoor ruimte creëren.

Onderzoek laat zien dat Fairtrade werkt. Geen certificatiesysteem is zo uitvoerig geëvalueerd als Fairtrade. Er is inmiddels een grote stapel aan onafhankelijk onderzoek beschikbaar. Onder verwijzing naar het betreffende onderzoek schetst Stichting Max Havelaar in twee recente uitgaves een gedetailleerd beeld van de impact en de uitdagingen in respectievelijk koffie en bananen. De koffiepublicaties is hier te lezen. De bananenpublicatie wordt binnenkort gelanceerd.

De belangrijkste succespunten van het Fairtrade systeem staan hieronder vermeld. Evenals de factoren die van belang zijn om de werkzaamheid van het model nog verder te vergroten.

1. Prijsstabiliteit

In Fairtrade volgen prijzen de markt, maar beneden een vastgesteld duurzaamheidsminimum kan de prijs nooit zakken. De minimumprijs functioneert zodoende als vangnet, dat continuïteit mogelijk maakt en boeren vertrouwen geeft.¹ Het in onderzoek meest gevonden effect van Fairtrade zijn stabielere en meestal hogere inkomens. Schommelende wereldmarktprijzen zijn een dagelijks gegeven in de koffiesector en hebben grote impact op boereninkomens². Langdurige externe prijsval is catastrofaal. Ten tijde van de koffiecrisis (1999 – 2004) was Fairtrade de reddingsboei voor ettelijke boerenorganisaties en hun leden. In de jaren erna bleven de effecten merkbaar omdat Fairtrade boeren, anders dan veel collega's, wél in hun gewas waren blijven investeren. Maar ook anno 2013 is de minimumprijs relevant. De prijs voor arabicakoffie ligt sinds juni weer onder de minimumprijs; de robustaprijs zat daar alleen in 2011 ooit enkele maanden boven.

2. Fairtrade premie financiert ontwikkeling

Een vaste premie op de prijs is onderdeel van elke Fairtrade transactie. Fairtrade is niet het enige certificatiesysteem waarin premies een rol spelen. Wel uniek is de hoogte ervan en de transparantie waarmee de premiebetaling gepaard gaat. Fairtrade werkt met een vaste premie, als onderdeel van de standaard. De betaling en de besteding ervan worden onafhankelijk gecontroleerd.³

¹ Ter toelichting bij de systematiek. De gecertificeerde Fairtrade-partner is een organisatie van kleine boeren, die het product van haar leden vermarkt. De organisatie betaalt de boeren uit. De boerenprijs wordt vastgesteld op basis van het totale marktresultaat dat de organisatie heeft kunnen boeken: op de Fairtrade markt en daarbuiten.

² Zie ook: Wereldbank /ICO – Risk and finance in the coffee sector (2013)

³ 'Fairtrade is the only scheme to disclose detailed premium-related information in its monitoring report' - Improving smallholder livelihoods: effectiveness in coffee, cocoa and cotton, KPMG 2013 -pg 19.

In Fairtrade is de premie bedoeld om ruimte te scheppen voor collectieve investeringen. Boerenorganisaties realiseren met de premie-inkomsten projecten op agronomisch, ecologisch, economisch of sociaal vlak. Welke dat zijn en wat voorrang moet krijgen, bepalen zij zelf.

De premiebatens worden dus niet toegevoegd aan het inkomen van individuele boeren⁴. Maar ze beïnvloeden dat inkomen wel. Denk aan de kosten en economische voordelen van gezondheidszorg en scholing, kredietprogramma's, aangelegde wegen en bruggen, landbouwtrainingen, verwerkingsmachines en transportmiddelen, projecten ter verbetering van de productkwaliteit en investeringen in nieuwe economische activiteiten. Bij de niet-monetaire winst van deze en andere initiatieven gaat het om groter individueel welzijn, meer zeggenschap en invloed, een toegenomen gevoel van eigenwaarde, gemeenschapsontwikkeling en boerentrots op verbeteringen die samen tot stand zijn gebracht.

Productiviteits- en kwaliteitsverbetering staan ook bij Fairtrade in hoog aanzien. Zeker in Afrika vallen de landbouwopbrengsten via betere teeltmethoden nog flink te verhogen, zodat een boer meer aan zijn gewassen kan overhouden. Voorwaarde is wel dat de opbrengsten voor de boer hoger zijn dan de extra kosten die hij moet maken⁵.

Betere landbouwpraktijken zijn echter nooit het gevolg van een certificatiesysteem. Ze worden bereikt via programma's voor capaciteitsopbouw waarvoor financiering nodig is. Uitsluitend Fairtrade kent een in haar systeem geïntegreerd financieringsmechanisme, in de vorm van de vaste premie die door de markt wordt opgebracht. In 2011 besteedden Fairtrade organisaties 53% (> € 31 miljoen) van de premie-inkomsten aan productiviteitsverhoging, bedrijfsontwikkeling en kwaliteitsverbetering. In koffie kwamen de boerenorganisaties zelfs onderling overeen 25% van de Fairtrade premie structureel voor productiviteitsverhoging te oormerken. Deze bepaling is inmiddels onderdeel van de Fairtrade koffiestandaard geworden.

Professionalisering en de verovering van kwaliteitsmarkten zijn, samen met organisatieversterking en gemeenschapsontwikkeling, de rode draad in de levensloop van boerenorganisaties die over langere tijd en intensief deelnamen in Fairtrade.

3. Organisatie als motor

Zonder organisatie geen positieverbetering voor individuele kleine boeren. De grote betekenis van organisatie in de agrarische sector wordt wereldwijd en algemeen onderschreven. De nadruk in Fairtrade op belangenbehartiging en een breed ontwikkelingsproces betekent dat alleen de boerenorganisatie zelf certificaathouder kan zijn, niet de exporteur van haar producten⁶. Ook moet de organisatie democratische en transparante procedures kennen voordat zij kan worden gecertificeerd. Geleidelijke capaciteitsopbouw moet van de organisatie vervolgens de motor maken die haar leden

NB. Fairtrade International publiceert jaarlijks een nieuwe editie van haar rapport 'Monitoring the scope and benefits of Fairtrade'.

⁴ Uitzonderingen daargelaten. Soms beslissen de boeren dat er een urgente reden is om (een deel van) de premie rechtstreeks uit te betalen.

⁵ Een sterke waarschuwing op dit punt komt van CIRAD – Certification du cacao, stratégie à hautes risques (2013).

⁶ De afgebakende uitzondering is contract productie in katoen. In twee Aziatische landen worden boerengroepen volgens een specifieke Fairtrade standaard naar onafhankelijke organisatie begeleid.

helpt om vooruit te komen. Onderzoek bevestigt dat de economische randvoorwaarden die Fairtrade schept door kracht van organisatie worden omgezet in impact voor boeren en hun gemeenschap.

4. Bottlenecks

Ook over de kwetsbare punten in Fairtrade leert impactonderzoek ons het nodige.

- Impact is afhankelijk van afzet.

Sommige gecertificeerde organisaties verkopen maar een marginaal deel van hun totale productie op de Fairtrade markt, te weinig om het verschil te kunnen maken. Dit wringt extra wanneer er binnen de organisatie nog veel capaciteitsontwikkeling nodig is. Met name voor grote organisaties in gebieden met een zwakke infrastructuur en veel laagopgeleide of helemaal niet opgeleide leden zijn de uitdagingen groot. Pas bij substantiële verkopen in de Fairtrade markt kan certificatie een echte impuls geven aan organisatieversterking en ontwikkeling.

De animo voor certificatie is echter groot. Fairtrade International ontmoedigt boerenorganisaties zich te laten certificeren zolang er geen of te weinig feitelijke kopers zijn voor hun product. Gemiddeld weten gecertificeerde organisaties 45% van hun productie op de Fairtrade markt af te zetten. De totale Fairtrade markt groeide in 2012 met 20% (excl. USA) naar een retailwaarde van € 4.8 miljard. Het is zaak de enorme groei van de afgelopen jaren vast te houden en nog te vergroten.

- Multicertificatie moet beter worden benut.

Het komt steeds vaker voor dat boerenorganisaties behalve een Fairtrade certificatie ook een andere duurzaamheidscertificatie hebben. Naast een biologisch keurmerk gaat het dan meestal om Utz of Rainforest Alliance. Voordeel voor de boeren is dat het potentiële aantal vermarktingskanalen toeneemt, zij het onder verschillende handelsvoorwaarden. Dat voordeel komt echter onder druk te staan als de certificatiekosten navenant stijgen. Er is op het vlak van gecombineerde auditing en coördinatie van landbouwprogramma's nog grote samenwerkingswinst te boeken tussen de certificaties.

Fairtrade werkt verder. Om haar goede resultaten vast te houden, om te verbeteren waar dat nodig is en om via markuitbreiding nog meer kleine boeren en werkers te bereiken. Specifieke programma's worden doorgezet of gelanceerd op de terreinen waar kleine boeren de meeste risico's lopen: klimaatverandering, financieringsbehoeften en de effectieve bestrijding van kinderarbeid in de dorpsgemeenschap. Een living wage project richt zich op de verdere positieversterking van werkers.

Stichting Max Havelaar, 24-10-2013